

Anna Szafrńska-Gajdzica
Uniwersytet Śląski w Katowicach

PRZEWODNIK, TŁUMACZ, IDEOLOG CZY INDOKTRYNATOR – NAUCZYCIEL W ŚRODOWISKU ZRÓŻNICOWANYM KULTUROWO

Świat jest otwarty, jak nigdy dotąd, zwłaszcza dla młodych. Wędrowanie pośród różnych społeczeństw, kultur, języków, obyczajów, przemieszczanie się na krótko, dłużej, na stałe wśród obcych, stało się czymś zwyczajnym, jest już normą. Nigdy jednak przyszłość świata nie była tak zupełnie nieprzejrzysta, nasza codzienność nie była dotychczas aż tak nasyciona zmiennością i płynnością. Przebieg życia poszczególnych ludzi staje się na wielką skalę trajektorią, linią o trudnych do przewidzenia zwrotach, punktach krytycznych, momentach wysokiego ryzyka.

Zbigniew Kwieciński (2009, s. 15-16)

Kategoria różnicowania do niedawna była opisywana z perspektywy czegoś niecodziennego, występującego w warunkach, dla większości mieszkańców naszego kontynentu, egzotycznych. Liczne zmiany o charakterze społecznym, politycznym, ale również technologicznym przyczyniły się do wprowadzenia kategorii różnicowania społecznego i kulturowego nie tylko do teorii nauk, ale przede wszystkim do praktyki życia codziennego. Jak zauważył W. Burszta (1997, s. 25): *„różnicowanie kultur świata, jako różnorodność kultur deklaratywnie równoprawnych jest tożsame z utrwaleniem się całościowej koncepcji kultury. Pojęcie kultury uzyskuje przez to walor operacyjny i uniwersalny, dzięki czemu rozumienie „różnicy kulturowej” wynika z uprzedniego ustalenia, że różnicowanie kulturowe świata jest faktem, a zadaniem nauki jest faktu tego opisanie i wyjaśnienie.*

W efekcie, dyscypliny o charakterze teoretyczno-praktycznym – do których należy pedagogika, w sposób szczególnie powinny interesować się tym wszystkim, co jest związane z kategorią różnicowania.

Artykuł rozpocznę od krótkiego wprowadzenia w kwestie środowiska różnicowanego. Następnie omówię podstawowe zagadnienia związane z funkcjonowaniem nauczyciela w środowisku różnicowanym kulturowo – opisując cztery wybrane typy zachowań nauczycieli. Każdy typ krótko scharakteryzuję, odniosę się do podstawowych elementów typowych dla realizowanych przez nich działań, a także wskażę na zagrożenia związane z wypełnianiem takiej roli – zarówno dla uczniów, jak i szerzej, dla społeczności różnicowanej kulturowo. Dwa pierwsze z nich są zainspirowane tekstem Z. Kwiecińskiego (1998), który uznał, że właśnie w świecie złożonych relacji, zmiennych uwarunkowań, konieczne jest pojmowanie pedagoga jako

przewodnika i tłumacza. W ujęciu Z. Kwiecińskiego przewodnik nie pełni funkcji przywódczej, ale raczej przeprowadza, mobilizuje do samodzielności, wzmacnia ambicje i zaangażowanie. Tłumacz również współuczestniczy w odkrywaniu nowych znaczeń i wartości, ale ma prawo do swobody interpretacji. W tekście przedstawiam zmodyfikowane ujęcie tych dwóch typów nauczycieli. Dwa kolejne typy zachowań nauczycieli są autorską propozycją. Opiswane komponenty wyodrębniam na podstawie dotychczasowych doświadczeń z realizowania badań w szkołach w środowiskach zróżnicowanym kulturowo.

W konkluzji odniosę się do perspektyw rozwoju kształcenia nauczycieli pracujących w środowisku zróżnicowanym kulturowo.

Kategoria zróżnicowania kulturowego. Funkcjonowanie środowisk w modelu wielokulturowym i międzykulturowym

Współczesne zróżnicowanie kulturowe ma charakter wieloczynnikowy i wielozakresowy. Z jednej strony może być ujmowane terytorialnie – w kontekście zasiedziałości, z drugiej procesualnie – w odniesieniu do nieustannego pulsowania procesów związanych z powstawaniem odrębności, ruchów etnicznych, narodowościowych czy religijnych, a także w odniesieniu do procesów migracji i demokratyzacji (Nikitorowicz, 2001, s. 63-73). Analizując stosunki społeczne panujące w danym środowisku, możemy wyróżnić dwa modele zróżnicowania kulturowego (Golka, 1997, s. 55 i nast.). Pierwszy z nich ma charakter wielokulturowy – najczęściej związany jest z jednoczesnym przebywaniem na danym terytorium różnych grup narodowych, religijnych czy etnicznych. Przy czym nie oznacza to, że grupy te wchodzi we wzajemne interakcje. Jeśli już to mają one charakter incydentalny. Związane jest to ze spostrzeganiem Innego, jako negatywnego lub obojętnego, co może prowadzić zarówno do zjawisk o charakterze dyskryminującym, jak i izolującym. Każda grupa podkreśla swoją odrębność, często wykorzystując do tego kontekst innej grupy jako obcej, gorszej, wrogiej. Inny-Obcy staje się granicą odniesienia do budowania własnej tożsamości. Ten, kto nie daje się zaklasyfikować do poznawczej, estetycznej lub moralnej wizji przeżywanego świata, budzi w ten sposób w ludziach niepokój i odbiera im pewność siebie – wpisuje się zatem w figurę obcego, burzącego ład i sens zastanego świata (Bauman, 2000). W tej sytuacji w środowisku wielokulturowym łatwo można zaobserwować napięcia, konflikty czy próby zasymilowania innych grup.

Innym modelem środowiska zróżnicowanego jest międzykulturowość. Sytuacja, gdy różne kultury, grupy narodowe, etniczne czy religijne żyją na tym samym terytorium, z tą różnicą, że są one nastawione na kontakt, wzajemne poszanowanie i poznanie. Inny w tym przypadku jest ujmowany tak jak u M. Bubera (1992) – jako ten, któremu wychodzimy naprzeciw. Interakcje mają charakter trwałe, regularny, towarzyszą im wymiana i to co jest niezwykle ważne w takiej sytuacji – wzajemne poszanowanie i zrozumienie zarówno w zakresie uznawanych wartości, norm, jak i realizowanych stylów życia. Różnica jest spostrzegana jako czynnik aktywizujący rozwój (zarówno społeczny, jak i gospodarczy czy polityczny).

Na tle każdego z powyższych modeli, zróżnicowanie kulturowe rozpatrywać można, jako ideologię, opis rzeczywistości społecznej oraz praktykę polityczną (Burszta, 1998, s. 152). Przyjęcie określonego modelu zróżnicowania wiąże się z odpowiednim

podejściem do jednostek i grup. Znajduje to swoje odzwierciedlenie zarówno w teorii, np. badań naukowych, a także w praktyce i – co jest niezwykle istotne z mojego punktu widzenia – w edukacji.

Nauczyciel w środowisku zróżnicowanym kulturowo

Środowisko zróżnicowane kulturowo ma samo w sobie ogromny potencjał, który może zostać w różny sposób wykorzystany. Już wcześniej zasygnalizowane kategorie, jak: pogranicze, Inny, różnorodność wielokulturowość, międzykulturowość, a także złożoność relacji z Innymi (Grzybowski, 2007), wskazują na złożoność problemów, których doświadczać mogą członkowie danej społeczności. W środowisku zróżnicowanym szkoła i nauczyciel odgrywają bardzo ważną rolę w budowaniu określonych nastawień i postaw kolejnych pokoleń mieszkańców danego regionu (Szczyrek-Boruta, 2013, 2014; Gajdzica, Piechaczek-Ogierman, Hruzd-Matuszczyk, 2014). W środowisku zróżnicowanym kulturowo tym bardziej jest ważne dostrzeżenie roli nauczyciela, który, jak pisze Z. Kwieciński (1998, s. 15): *to ktoś, kto prowadzi człowieka do pełni rozwoju, kto przewodzi wśród zawilosci ścieżek życiowych i nieustannych wyborów, kto umie mądrze doradzić lub odradzić, kto troszczy się o to, aby inni ludzie, aby każdy człowiek nie stawał się biernym twórczym dziejów i wielkich mocy politycznych, lecz był samodzielnym podmiotem, sprawcą własnego losu i współtwórcą pomyślności społeczeństwa.*

W przygotowanym tekście koncentruję się na czterech typach nauczycieli. Analizy rozpoczynam od przedstawienia ogólnych opisów, wyprowadzonych z przypisanej nazwy. Następnie prezentuję uwarunkowania funkcjonowania zawodowego w wybranych kategoriach związanych z oczekiwaniami w stosunku do posiadanych przez nauczycieli uprawnień/kwalifikacji zawodowych, predyspozycji i umiejętności oraz podstawowych kompetencji. Odnoszę się również do podstaw aksjologicznych działań nauczycieli oraz charakteru relacji między nimi a uczniami. Przedstawiam również, jakie są podstawowe założenia realizowanych działań dydaktyczno-wychowawczych w zakresie doboru celów, wykorzystywanego programu, a także stosowanych metod i form pracy. Opisy kończę wskazaniem niebezpieczeństw związanych z działaniami realizowanymi przez określone typy nauczycieli.

Nauczyciel-Przewodnik – samo użycie słowa przewodnik wskazuje na określone, udokumentowane uprawnienia posiadane przez osobę wykonującą dane działania. Jednocześnie przewodnik to osoba, która ma informacje pozwalające innym jednostkom na sprawne poruszanie się po eksplorowanym świecie. Z jednej strony wie, w jaki sposób osoby, które są przez nią prowadzone, przygotować do danej wyprawy, z drugiej jej obecność umożliwi sprawne i bezpieczne osiągnięcie zaplanowanego celu. Przewodnik może być zatem jednocześnie przywódcą, mistrzem, ale również doradcą lub mentorem. Nauczyciel-Przewodnik musi mieć wiedzę na temat przestrzeni, w której porusza się uczeń. Jest więc osobą przygotowaną do realizowania zaplanowanych działań. Wiedza to podstawowy komponent jego funkcjonowania zawodowego. Podstawy aksjologiczne kreowane przez Nauczyciela-Przewodnika związane są z otoczeniem społeczno-kulturowym danego środowiska. Nie są jednak przenoszone na grunt działań dydaktyczno-wychowawczych w sposób bezrefleksyjny. Wyprowadzone z wiedzy o charakterze społeczno-kulturowym, nawiązujące do tradycji są jednocześnie opisywane w sposób obiektywny, prezentowane tak, by

uczeń potrafił sam dokonać trafnego dla siebie wyboru. Nauczyciel tego typu chętnie działa w grupie – stąd preferencja form pracy zbiorowej i grupowej. Wskazując na kluczowe, niezbędne do wykonywania roli zawodowej kompetencje na pierwszy plan wysuwają się kompetencje prakseologiczne – wyrażające się skutecznością nauczyciela w planowaniu, organizowaniu, realizacji, kontroli i oceny procesów edukacyjnych (Denek, 1998).

Tabela 1. Uwarunkowania funkcjonowania zawodowego Nauczyciela-Przewodnika

Uwarunkowania zawodowe		Nauczyciel-Przewodnik
Oczekiwane uprawnienia/kwalifikacje zawodowe		Nauczyciel z pełnymi kwalifikacjami zawodowymi. Przygotowaniem kierunkowym
Predyspozycje zawodowe i umiejętności		Wiedza
Podstawowe kompetencje		Prakseologiczne
Podstawy aksjologiczne działań		Wynikające z dorobku i doświadczeń danego środowiska
Typ relacji		Podmiotowe → Przedmiotowe
Podstawy dydaktyczno-wychowawcze	Cele	Związane z oczekiwaniami środowiska
	Program i treści	Opracowany na podstawie założeń aksjologicznych i teleologicznych, z możliwością wprowadzania niewielkich zmian
	Metody	Asymilacji wiedzy, praktyczne
	Formy pracy	Grupowa, zbiorowa

Źródło: analizy własne

Niebezpieczeństwem może być rutyna i chęć poruszania się po swoich ulubionych trasach-tematach, a także zbytne koncentrowanie się na uwarunkowaniach historycznych, czy pomijanie ważnych elementów życia społecznego. Nauczyciel-Przewodnik niechętnie oddaje przewodzenie w ręce innych – stąd niebezpieczeństwo tworzenia relacji przedmiotowych i pomijania zainteresowań i potrzeb uczniów.

Nauczyciel-Tłumacz – od tłumacza nie oczekuje się określonych, formalnych kwalifikacji (poza tłumaczem przysięgłym), za to wymaga się biegłej znajomości języka. Nauczyciel-Tłumacz nie musi mieć ukończonego, określonego kierunku studiów, jest to osoba, która do perfekcji opanowane ma kompetencje komunikacyjne. Zna co najmniej dwa języki, nie tylko zakresie lingwistycznym, ale również zna kontekst, realia odczytywanych i tłumaczonych komunikatów. Nauczyciel-Tłumacz jest zatem osobą znającą doskonale realia wielokulturowego świata i potrafi go zaprezentować swoim wychowankom. Nie ogranicza się jednak tylko do wiernego przekładu, ale objaśnia, wprowadza i przygotowuje uczniów do funkcjonowania w zróżnicowanym świecie. Od Nauczyciela-Tłumacza oczekuje się umiejętności obserwacji zmian zachodzących w otoczeniu szkoły, szybkiego uczenia się i wszechstronnej wiedzy, którą jest w stanie przedstawić i objaśnić swoim uczniom. Jednym z podstawowych warunków komunikacji interpersonalnej jest zaufanie, które jest niezbędne w sytuacji tłumaczenia, objaśniania świata. Konieczne jest zatem partnerskie traktowanie uczniów. Nauczyciel-Tłumacz wykazuje się kompetencjami komunikacyjnymi – wyrażającymi się skutecznością zachowań językowych w sytuacjach edukacyjnych oraz współdziałania – widocznych w zachowaniach prospołecznych i sprawnych działaniach integracyjnych.

Tabela 2. Uwarunkowania funkcjonowania zawodowego Nauczyciela-Tłumacza

Uwarunkowania zawodowe		Nauczyciel-Tłumacz
Oczekiwane uprawnienia/ kwalifikacje zawodowe		Nie wymaga specjalistycznych kwalifikacji
Predyspozycje zawodowe i umiejętności		Wiedza na temat zróżnicowania kulturowego. Dobre funkcjonowanie w różnych perspektywach społecznych (np. znajomość specyfiki grup mniejszościowych, ale również środowiska większościowego), wiedza o kulturze, tradycji, ale również realiach życia codziennego
Podstawowe kompetencje		Komunikacyjne i współdziałania
Podstawy aksjologiczne działań		Wyprowadzone z wartości preferowanych w środowisku zróżnicowanym kulturowo
Typ relacji		Podmiotowe
Podstawy dydaktyczno-wychowawcze	Cele	Związane z potrzebami uczniów
	Program i treści	Uwzględniający zróżnicowanie środowiska oraz potrzeby uczniów
	Metody	Waloryzacyjne, asymilacji wiedzy, praktyczne
	Formy pracy	Grupowa, indywidualna

Źródło: analizy własne

Wypełnianiu roli Nauczyciela-Tłumacza mogą zagrozić błędy i narzucanie własnych poglądów. O ile poznanie w takim samym zakresie dwóch kultur nie musi stanowić trudności, to z pewnością pojawiają się one w sytuacji ich wartościowania i emocjonalnym stosunku nauczyciela do tej, która jest mu bliższa. Wprowadzanie uczniów w świat znaczeń może być obciążone nieścisłościami, pomijaniem faktów, które mogą – zdaniem nauczyciela – negatywnie wpływać na nastawienia i poglądy wychowanków w stosunku do preferowanej (choćby nieświadomie) grupy.

Nauczyciel-Ideolog – wprowadzenie schematu wzoru nauczyciela ideologa wydaje się trudnym zadaniem ze względu na charakter samej kategorii: *ideologia*, powstałej na bazie danej kultury wspólnoty światopoglądów, która wpisana ma w swoje istnienie dążenie do realizacji określonych celów – wyznaczonych najczęściej ze względu na interesy klasowe, grupowe (w tym religijne) albo narodowe. Ideologia tworzona jest dla określonej grupy osób, którym ma służyć do objaśniania otaczającego ich świata. Nauczyciel-Ideolog ma ułatwione zadanie. Jego rola zawodowa wyznaczona jest przez określoną ideologię. Nie musi poszukiwać i dobierać wartości, budować programu nauczania od podstaw, ani też zmieniać go czy nadmiernie modyfikować. Założenia ideologiczne zawierają te wszystkie komponenty, dają również wskazówki praktycznego działania. Nauczyciel-Ideolog może być reprezentantem określonej grupy społecznej, np. religijnej, etnicznej czy narodowej, ma poczucie pełnionej misji i wszelkimi środkami stara się przekonać uczniów do słuszności głoszonych przez niego poglądów.

Tabela 3. Uwarunkowania funkcjonowania zawodowego Nauczyciela-Ideologa

Uwarunkowania zawodowe		Nauczyciel-Ideolog
Oczekiwane uprawnienia/kwalifikacje zawodowe		Nie wymaga specjalistycznych kwalifikacji
Predyspozycje zawodowe i umiejętności		Wszechstronna wiedza, umiejętność argumentowania
Podstawowe kompetencje		Przekaz wiedzy, opanowane techniki manipulacji wykorzystywane w razie potrzeby agitowania
Podstawy aksjologiczne działań		Uporządkowany system wartości – wynikający ze światopoglądu
Typ relacji		Przedmiotowe
Podstawy dydaktyczno-wychowawcze	Cele	Wynikające z głoszonego/bronionego światopoglądu
	Program i treści	Narzucony przez środowisko podzielające światopogląd
	Metody	Asymilacji wiedzy – dominacja przekazu nauczyciela, wzmacniana aksjologicznie
	Formy pracy	Zbiorowa jako dominująca, indywidualna i grupowa w sytuacji potrzeby wzmocnienia przekazu

Źródło: analizy własne

Jest to rola, która jest charakterystyczna dla środowisk wielokulturowych, w których istnieje poczucie zagrożenia asymilacją, ale również tych, które głoszą poglądy o swojej przewadze i wyższości kulturowej nad innymi grupami.

Nauczyciel-Indoktrynator – typ zbliżony do omówionej wcześniej, koncentrujący się działaniach propagandowych, z tym, że jest to działanie z wykorzystaniem wszelkich środków, które mają na celu wpojenie wychowankom określonego w sposób sztywny świata wartości, nastawienie na realizację wytyczonych norm i postaw. Nauczyciel-Indoktrynator w sposób świadomy pozbawia uczniów dostępu do wiedzy innej niż przez niego promowana. Działania Nauczycieli-Indoktrynatorów realizowane są zgodnie z dookreśloną misją danej grupy, a szkoła traktowana jest w takim przypadku jako jedno z narzędzi dzięki któremu można w sposób systematyczny i świadomy wpaść określoną ideologię leżącą w interesie grupy (państwa, grupy wyznaniowej itp.).

Opisana rola Nauczyciela-Indoktrynatora jest z pewnością jedną z najbardziej niebezpiecznych – zwłaszcza w środowisku zróżnicowanym kulturowo. Brak wiedzy o Innym, przedstawianie go jako wroga i budowanie poczucia zagrożenia własnej tożsamości grupowej prowadzi do budowania negatywnych postaw u wychowanków. Jest to jednocześnie rola charakterystyczna dla państw i grup o charakterze totalitarnym.

Tabela 4. Uwarunkowania funkcjonowania zawodowego Nauczyciela-Indoktrynatora

Uwarunkowania zawodowe		Nauczyciel-Indoktrynator
Oczekiwane uprawnienia/kwalifikacje zawodowe		Nie wymaga specjalistycznych kwalifikacji
Predyspozycje zawodowe i umiejętności		Wiedza z zakresu głoszonych poglądów. Umiejętności związane z wywieraniem wpływu i manipulacją
Podstawowe kompetencje		Komunikacyjne

Podstawy aksjologiczne działań		Wyznaczone przez system
Typ relacji		Przedmiotowe
Podstawy dydaktyczno-wychowawcze	Cele	Dookreślone przez system
	Program i treści	Realizowany zgodnie z zaplanowanymi z góry działaniami
	Metody	Asymilacji wiedzy
	Formy pracy	Zbiorowa

Źródło: analizy własne

Konkluzje

Ze względu na zmiany społeczne warto bliżej zainteresować się kwestiami pedeutologii międzykulturowej. Uważam, że jest to kierunek niezbędny do uwzględnienia – zarówno w perspektywie teoretycznej, jak i – ze względu na potrzeby społeczne i praktyczne. Opisywane przez Jerzego Nikitorowicza (1996, s. 182-183) reguły postępowania edukacyjnego, służące przewyżczeniu dylematów edukacji międzykulturowej, w głównej mierze są kierowane do nauczycieli. Środowisko o charakterze zróżnicowanym staje się/powinno się stawać wyznacznikiem dodatkowych celów, zadań i obowiązków nauczycieli – dotyczy to zarówno realizowanej edukacji regionalnej, wielokulturowej, jak i optymalnej międzykulturowej. Przede wszystkim związane jest to z koniecznością budowania edukacji służącej wzajemnemu poznawaniu ludzi, ich kultur (Lewowicki, 2008, s. 13-23). O ile 20-30 lat temu mówiono o tych zagadnieniach jako istotnych z punktu widzenia funkcjonowania społeczeństwa przyszłości, to obecnie są to zjawiska, które bezpośrednio dotyczą większości środowisk. Szkoła i nauczyciele muszą przygotować swoich uczniów do kontaktu z innymi kulturami ze względu na zmiany zachodzące na terenie naszego kraju (coraz liczniejsze migracje z Azji i Europy Wschodniej), a także do coraz częstszych wyjazdów poza granice kraju. Rolą nauczyciela powinno być zatem uświadomienie sobie, jakie są założenia, czemu i komu służą i jakie są/będą efekty edukacji prowadzonej dla ich wychowanków. Innym ważnym zagadnieniem, często sygnalizowanym przez nauczycieli pracujących w klasach zróżnicowanych kulturowo, jest różnica między kulturą, sposobem funkcjonowania dzieci w domu a tym, z czym stykają się w szkole (Delpit, 2010). Bez wątplenia edukacja międzykulturowa przybliży wiedzę o innych kulturach, społecznościach, kształtuje tolerancję, ale jednocześnie jest nastawiona na funkcjonowanie obok siebie, co – o czym pisze Tadeusz Lewowicki (2008, s. 19-20) – w sprzyjających sytuacjach służy zbliżeniu, ale, o czym również należy pamiętać, w niekorzystnych – odizolowaniu się społeczności i kultur. Dlatego konieczne jest przygotowanie programów kształcenia nauczycieli uwzględniających w swoich podstawach założenia edukacji międzykulturowej. Nie będzie to jednak możliwe bez prowadzenia badań i stawiania diagnoz na temat nauczycieli, którzy mają doświadczenia zawodowe związane z funkcjonowaniem w środowisku zróżnicowanym kulturowo.

Literatura

- Bauman Z. (2000): *Ponowoczesność jako źródło cierpień*. Wyd. Sic!, Warszawa
- Buber M. (1992): *Ja i Ty. Wybór pism filozoficznych*. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa
- Burszta W. (1998): *Antropologia kultury. Tematy, teorie, interpretacje*. Wyd. Zysk i S-ka, Poznań
- Burszta W. (1997): *Wielokulturowość. Pytania pierwsze*. W: M. Kempny, A. Kapciak, S. Łodziński (red.): *U progu wielokulturowości. Nowe oblicza społeczeństwa polskiego*. Oficyna Naukowa, Warszawa
- Delpit L. (2010): *Edukacja w społeczeństwie wielokulturowym: największe wyzwanie na przyszłość*. W: A. Grudzińska, K. Kubin (red.): *Szkola wielokulturowa – organizacja pracy i metody nauczania. Wybór tekstów*. Fundacja Forum na rzecz Różnorodności Społecznej, Warszawa
- Denek K. (1998): *O nowy kształt edukacji*. Akapit, Toruń
- Gajdzica A., Piechaczek-Ogierman G., Hruzd-Matuszczyk A. (2014): *Edukacja postrzegana z perspektywy uczniów, rodziców i nauczycieli ze szkół z polskim językiem nauczania w wybranych krajach europejskich*. Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wyd. Adam Marszałek, Cieszyn-Toruń
- Golka M. (1997): *Oblicza wielokulturowości*. W: M. Kempny, A. Kapciak, S. Łodziński (red.): *U progu wielokulturowości. Nowe oblicza społeczeństwa polskiego*. Oficyna Naukowa, Warszawa
- Grzybowski P. (2007): *Edukacja europejska – od wielokulturowości ku międzykulturowości*. Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków
- Kwieciński Z. (1998): *Zmienić kształcenie nauczycieli*. W: A. Siemak-Tylikowska, H. Kwiatkowska, S. M. Kwiatkowski (red.): *Edukacja nauczycielska w perspektywie wymagań zmieniającego się świata*. Wyd. Żak, Warszawa
- Kwieciński Z. (2009): *Szkola jako uczestnik zmiany społecznej*. W: K. Chałas (red.): *Kreowanie tożsamości szkoły. Konteksty teoretyczne, poglądy, wyniki badań*. Wyd. KUL, Lublin
- Lewowicki T. (2008): *O podstawowych warunkach pomysłnej pracy nauczycieli w sytuacji wielokulturowości*. W: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta (red.): *Praca nauczyciela w warunkach wielokulturowości – studia i doświadczenia z pogranicza polsko-czeskiego*. Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, WSP ZNP w Warszawie, Wyd. Adam Marszałek, Cieszyn-Warszawa-Toruń
- Nikitorowicz J. (1996): *Edukacja międzykulturowa na pograniczach kultur (propozycje realizacyjne)*. W: T. Lewowicki, B. Grabowska (red.): *Społeczności pogranicza – Wielokulturowość – Edukacja*. UŚ – Filia, WSP ZNP w Warszawie, Cieszyn
- Nikitorowicz J. (2001): *Tożsamość międzykulturowa jako efekt edukacji w społeczeństwie wielokulturowym*. „Europejczycy”, nr 1
- Szczurek-Boruta A. (2013): *Doświadczenia społeczne w przygotowaniu przyszłych nauczycieli do pracy w warunkach wielokulturowości*. Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji UŚ, Wyd. Adam Marszałek, Cieszyn-Toruń
- Szczurek-Boruta A. (2014): *O przygotowaniu nauczycieli do pracy w warunkach wielokulturowości – konteksty, opinie studentów, propozycje*. Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji UŚ, Wyd. Adam Marszałek, Cieszyn-Toruń.

Przewodnik, tłumacz, ideolog czy indoktrynator – nauczyciel w środowisku zróżnicowanym kulturowo

Liczne zmiany o charakterze społecznym, politycznym, ale również technologicznym przyczyniły się do wprowadzenia kategorii zróżnicowania społecznego i kulturowego nie tylko do teorii nauk, ale przede wszystkim do praktyki życia codziennego. Autorka od lat prowadzi badania w środowisku zróżnicowanym kulturowo oraz pracuje z nauczycielami (polskimi i czeskimi), którzy realizują swoje działania dydaktyczno-wychowawcze w złożonych warunkach Pogranicza. Należy diagnozować potrzeby środowiska nauczycieli pracujących w warunkach środowiska zróżnicowanego kulturowo, jak i przygotować optymalny model kształcenia, który pozwoli pedagogom na radzenie sobie ze złożonością problemów społecznych i kulturowych, które w coraz większym zakresie stają się powszechne. Przedstawione w tekście typy/modeli nauczycieli nie wyczerpują tematu, są jedynie wprowadzeniem i pewną autorską propozycją do dyskusji nad potrzebą skoncentrowania się na zagadnieniach wokół pedeutologii międzykulturowej.

Słowa kluczowe: nauczyciel, przewodnik, środowisko zróżnicowane kulturowo

A guide, interpreter, ideologist or indoctrinator – a teacher in culturally diversified environment

Numerous changes of social, political, and also technological nature have enhanced the introduction of the category of social and cultural diversification not only to scientific theory but also to daily life practice. Over many years, the author has conducted studies in the culturally diversified environment and worked with Polish and Czech teachers carrying out their educational activities in complicated conditions of the borderland. There is a necessity to diagnose the needs of teachers working in the conditions of cultural differentiation, as well as to prepare the optimal model of education, which will enable teachers to manage the complexity of more and more frequent social and cultural problems. The types/models of teachers introduced in the text do not use up the topic – they just constitute an introduction and the author's suggestion for wider discussion on the need for focusing on the issues of intercultural pedeutology.

Key words: teacher, a guide, culturally diversified environment